

УДК 347.46

О.М. ЛУПИНА, Волинський національний університет імені Лесі Українки

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Ключові слова: медична допомога, медичні послуги, соціальне забезпечення, соціальні послуги

У відповідності до ст.3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Отже, вони підлягають правовій охороні. Одним із напрямів реалізації цього конституційного положення є закріплення права на життя. Конституційний зміст права особи на життя визначається у тому числі через обов'язок захищати життя людини, а також право кожного захищати своє життя і здоров'я (ст.27 Конституції України). Водночас у фаховій літературі з'являються наукові обґрунтування щодо доцільності ширшого розуміння змістовного наповнення права на життя. В такому контексті здійснюються сучасні наукові дослідження у сфері соціального забезпечення [1]. Право людини на життя та гарантії його реалізації у сфері трудового права та права соціального забезпечення стало об'єктом міжнародної науково-практичної конференції (Москва, 2008 р.) [2].

Вважаємо, що право на життя є базовим та пов'язане з іншими конституційно закріпленими правами людини та громадянина. Зважаючи на його унікальність та самоцінність об'єкта, воно є організуючим елементом, сутнісним центром усієї системи прав особи [3]. Серед них важливе місце посідає право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Воно гарантується створенням умов для ефективного й доступного

для всіх громадян медичного обслуговування. Важливою також у механізмі реалізації права особи на медичну допомогу є конституційна гарантія щодо безоплатності її надання у державних і комунальних закладах охорони здоров'я.

Створення належного механізму реалізації прав людини зумовлює необхідність наукового роз'яснення та законодавчого закріплення термінів, які позначають їхнє поняття та визначають зміст. Зважаючи на це, актуальним є теоретичне обґрунтування поняття «медична допомога».

Поняття медична допомога не знайшло свого нормативного закріплення. Медична допомога є об'єктом наукових досліджень у сфері цивільного права [4], конституційного права [5, 6] та права соціального забезпечення [7]. Доречно зазначити, що деякі автори розглядають право на охорону здоров'я та медичну допомогу як єдину категорію.

Окремі питання цієї проблеми досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені М.С. Малєїн, М.М. Малєїна, В.Л. Попов, Н.П. Попова, О.О. Пунда, З.В. Ромовська, А.М. Савицька, А.В. Тихомиров, Є.О. Харитонов, К.Б. Ярошенко та інші. Право на медичну допомогу та її здійснення стало об'єктом дисертаційного дослідження О.О. Прасова [8, с.20]. Автор обґрунтовує, що медична допомога є медичною послугою, яка охоплює заходи, спрямовані на оздоровлення та лікування пацієнтів у стані, що на момент їхнього надання загрожує життю, здоров'ю і працездатності. У широкому розумінні медичні послуги є діями медичних працівників, спрямовані на задоволення потреб людини стосовно здоров'я, у вузькому – дії медичних працівників, спрямовані на задоволення потреб людини стосовно здоров'я, які не охоплюються поняттям медична допомога.

О.О. Прасов дає визначення права людини на медичну допомогу як певних її можливостей з приводу отримання комплексу заходів, спрямованих на оздоровлення та лікування у стані, що на момент їхнього надання загрожує життю, здоров'ю і працездатності, які

здійснюють професійно підготовлені працівники [8, с.4].

В основах законодавства України про охорону здоров'я міститься лише поняття медико-санітарної допомоги. Такою є комплекс спеціальних заходів, спрямованих на сприяння поліпшенню здоров'я, підвищення санітарної культури, запобігання захворюванням та інвалідності, на ранню діагностику, допомогу особам із гострими і хронічними захворюваннями та реабілітацію хворих та інвалідів [9]. Як видається, наведене визначення не відображає всіх аспектів медичної допомоги. До того ж, воно характеризує медико-санітарну допомогу, яка, на нашу думку, є не тотожною медичній за змістом, метою та суб'єктами надання.

Якщо розглядати медичну допомогу як об'єкт закріпленого в Конституції України соціально-економічного права особи, то зміст наведеного вище визначення видається необґрунтовано вузьким.

Розуміння медичної допомоги як об'єкта соціально-економічного права повинно охоплювати вказівку на мету такої діяльності. Зокрема, нею можна вважати збереження й відновлення здоров'я людини. Необхідно також врахувати і положення про якість медичної допомоги та її обсяг. Медична допомога повинна бути кваліфікованою та надаватися в обсязі, встановленому законом та достатньою для досягнення зазначеної мети.

Нерозривний зв'язок соціального забезпечення та медичної допомоги підкреслюється і у важливих міжнародних нормативно-правових актах. Так, Загальна декларація прав людини закріплює право кожної людини на такий життєвий рівень, що включає харчування, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є потрібним для підтримання здоров'я та добробуту особи та її сім'ї, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування з незалежних від них обставин.

На думку А.Ф. Антоненко, право особи на медичну допомогу – комплекс передбачених

та санкціонованих державою правоможностей особи, що полягає у її можливостях отримати якісну та кваліфіковану медичну діагностику, лікування, реабілітацію та профілактику в лікувально-профілактичних установах за власним вибором із врахуванням гарантованого Конституцією України обсягу безоплатних медичних послуг.

У науковій літературі також запропоновано перелік правоможностей особи, що складають зміст права на медичну допомогу: право на отримання безоплатної медичної допомоги у державних та муніципальних установах охорони здоров'я; право отримання медичної допомоги у недержавних установах охорони здоров'я; право на добровільне медичне страхування; право на соціальне забезпечення ліками; право на санаторно-курортне лікування; право осіб, що укладають шлюб на медико-генетичний огляд; право на інформацію про стан здоров'я; право бути донором; право на профілактичні заходи охорони здоров'я з боку держави та роботодавців [5]. Таке тлумачення змісту права на медичну допомогу зумовлює його реалізацію з використанням норм конституційного, медичного, адміністративного, цивільного права та права соціального забезпечення.

Дефініцію поняття «медична допомога» можна навести як діяльність медичного закладу чи медичного працівника щодо надання відповідних медичних послуг [10], або як комплекс організаційних, тактичних і реабілітаційних дій спрямованих на перехід від стану хвороби до стану здоров'я [11].

У юридичній енциклопедії знаходимо наступне визначення медичної допомоги – це комплекс заходів медично-соціального характеру, що включає в себе профілактичну, лікувальну, діагностичну, реабілітаційну, протезно-ортопедичну і зубопротезну допомогу, а також догляд та обслуговування дітей, хворих, непрацездатних та інвалідів [12].

Перш ніж визначити поняття «медична допомога», необхідно виділити її основні ознаки і вже на їхній основі можна дати відповідне визначення.

З точки зору права, медична допомога – це комплекс відносин, які врегульовані відповідними правовими нормами [13]. Ці правовідносини регулюються як основами законодавства про охорону здоров'я, так і спеціальними законами. Порядок надання окремих видів медичної допомоги регулюється відповідними наказами спеціалізованого центрального органу державної виконавчої влади.

Об'єктом цих правовідносин є надання медичних послуг лікувального чи профілактичного характеру. Медична допомога за видами поділяється на екстрену, первинну, вторинну (спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану), паліативну. Також може надаватися реабілітаційна медична допомога.

Суб'єктами надання цієї допомоги є як заклади охорони здоров'я, так і лікарі приватної практики, які отримали відповідну ліцензію. Під закладами охорони здоров'я в основах законодавства про його охорону розуміють підприємства, установи та організації, завданням яких є забезпечення різноманітних потреб населення в галузі охорони здоров'я шляхом надання медико-санітарної допомоги, включаючи широкий спектр профілактичних і лікувальних заходів або послуг медичного характеру, а також виконання інших функцій на основі професійної діяльності медичних працівників.

Суб'єктами отримання цієї допомоги є фізичні особи, які втратили здоров'я – пацієнти. При цьому слід пам'ятати, що пацієнтами є фізичні особи, які не просто втратили здоров'я, але і звернулися за наданням медичної допомоги, або яким надається екстрена медична допомога. Під екстреною медичною допомогою необхідно розуміти медичну допомогу, що передбачає здійснення ряду організаційних, діагностичних та лікувальних заходів з надання своєчасної медичної допомоги пацієнтам та постраждалим особам, які перебувають у невідкладному стані на догоспітальному та ранньому госпітальному етапах.

Підставами надання медичної допомоги є звернення особи за її наданням до медичного закладу, або до відповідного професійно під-

готовленого медичного працівника у зв'язку із хворобою, травмою чи іншим патологічним станом. Причиною звернення для надання медичної допомоги також може бути необхідність здійснення профілактичних заходів, а у випадках, передбачених законодавством, – необхідність проведення обов'язкових медичних оглядів. Окремою причиною для звернення за медичною допомогою є вагітність та пологи.

Метою надання медичної допомоги є збереження, покращення або відновлення здоров'я пацієнтів, а також відновлення їхньої працездатності. Відповідно до основ законодавства про охорону здоров'я під здоров'ям розуміють стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів.

З урахуванням викладеного, медичну допомогу можна визначити як систему правовідносин із приводу діяльності професійно підготовлених медичних працівників, спрямованої на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку із хворобами, травмами, отруєннями та патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологам.

Медичну допомогу не можна зводити лише до системи послуг, які надаються медичними закладами, оскільки вона охоплює значно ширший спектр.

Медична допомога охоплює наступні види допомоги, що надаються фізичним особам відповідно до вітчизняного законодавства: профілактичну, лікувально-діагностичну, реабілітаційну, протезно-ортопедичну і зубопротезну. Крім того, до медичної допомоги також можна віднести заходи соціального характеру з догляду за хворими, непрацездатними та інвалідами.

О.Є. Мачульська до медичної допомоги відносить також і виплату допомоги з тимчасової непрацездатності [14]. Такий підхід, на нашу думку, не позбавлений спірності, оскільки медична допомога традиційно полягає у вчиненні дій – надання соціальних послуг, спрямованих на відновлення здоров'я. А допомога з тимчасової непрацездатності є соці-

альною виплатою грошового характеру, що надається особі з метою компенсації їй втраченого заробітку у зв'язку з хворобою чи нещасним випадком.

Чинні основи законодавства про охорону здоров'я виділяють наступні види медичної допомоги.

Первинну, яка передбачає консультацію лікаря, просту діагностику і лікування основних найпоширеніших захворювань травм та отруєнь, а також профілактичні заходи. Вона надається сімейними лікарями або іншими лікарями загальної практики.

Наступним видом медичної допомоги є спеціалізована (вторинна), яка надається лікарями, які мають відповідну спеціалізацію.

Ще одним видом медичної допомоги є високоспеціалізована (третинна), яка надається у випадках, що потребують спеціальних методів діагностики та лікування, а також із метою встановлення діагнозу й проведення лікування захворювань, що рідко зустрічаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синчук С. М. Гарантування гідного рівня життя особи у сфері соціального забезпечення / С. М. Синчук // Вісник Львівськ. нац. ун-ту імені Івана Франка. – Серія юридична. – 2011. – Вип. 52. – С. 234–242.
2. Право человека на жизнь и гарантии его реализации в сфере труда и социального обеспечения : материалы междунар. науч.-практ. конф. / под ред. К. Н. Гусова. – М. : Проспект, 2008. – 488 с.
3. Курченко О. С. Роль государства в обеспечении права на жизнь граждан, нуждающихся в социальной защите / Курченко О. С. // Право человека на жизнь и гарантии его реализации в сфере труда и социального обеспечения : материалы междунар. науч.-практ. конф. / под ред. К. Н. Гусова. – М. : Проспект, 2008. – С. 454.
4. Прасов О. О. Зміст права на медичну допомогу / О. О. Прасов // Вісник Запорізьк. юрид. ін-ту. – 2004. – № 3. – С. 88–96.
5. Антоненко А. Ф. Конституционное право граждан на медицинскую помощь: Содержание и проблемы реализации : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; Муниципальное право» / А. Ф. Антоненко. – М., 2006. – 25 с.
6. Бушуева В. П. Конституционное право граждан на охрану здоровья и медицинскую помощь в Российской Федерации на современном этапе : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституционное право; Муниципальное право» / В. П. Бушуева, – М., 2006. – 24 с.
7. Соколова Н. А. Конституционные права граждан на социальное обеспечение и медицинскую помощь: понятие, соотношение и условия реализации / Н. А. Соколова // Современное состояние законодательства и науки трудового права и права социального обеспечения : материалы 6-й междунар. науч.-практ. конф. / под ред. К. Н. Гусова. – М. : Проспект, 2010. – С. 602–609.
8. Прасов О. О. Право на медицинскую помощь та його здійснення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / О. О. Прасов. – Х., 2007. – 20 с.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я : від 19.11.1992 р., № 2801–XII // ВВР України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
10. Каменева З. В. Понятие и содержание права граждан на медицинскую помощь / З. В. Каменева // Адвокат. – 2004. – № 7.
11. Галкин Р. А. Экспертиза качества лечения хирургических больных / Р. А. Галкин, В. П. Тявкин // Здоровоохранение Российской Федерации. – 1993. – № 3. – С. 14.
12. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 3 / редкол. Ю. С. Шемшученко та ін. – К. : Укр. енцикл., – 2001. – С. 607.
13. Право социального обеспечения : учеб. [для бакалавров] / под ред. В. Ш. Шайхатдинова. – М. : Изд-во Юрайт, 2012. – С. 332.

14. Мачульская Е. Е. Право человека на жизнь и медико-социальную помощь (взаимосвязь и соотношение) // Право человека на жизнь и гарантии его реализации в сфере труда и социального обеспечения : материалы междунар. науч.-практ. конф. / под ред. К. Н. Гусова. – М. : Проспект, 2008. – С. 298.

Лупина О. М. До питання про поняття медичної допомоги в системі соціального забезпечення фізичних осіб / О. М. Лупина // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 414–418 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12lomzfo.pdf>

Досліджено поняття медичної допомоги та її здійснення в системі державного соціального забезпечення. Виділено основні ознаки поняття медичної допомоги та сформульовано його визначення. Встановлено підстави для надання медичної допомоги та її мету. Окреслено види медичної допомоги. З'ясовано суб'єктів надання та отримання такої допомоги.

Лупина О.М. К вопросу о понятии медицинской помощи в системе социального обеспечения физических лиц

Исследовано понятие медицинской помощи и ее осуществление в системе государственного социального обеспечения. Выделены основные признаки понятия медицинской помощи и сформулировано его определение. Установлены условия для предоставления медицинской помощи и ее цели. Определены субъекты, получающие и предоставляющие такую помощь.

Lupyna O.M. Concerning the Notion of Medical Care in the System of Welfare of Persons

The notion of medical care and its realization in the system of State welfare are studied in the abstract. The main features of the notion of medical care are examined. And the definition of this notion is stated. The conditions of the assignment of medical care and its purposes are revealed. Persons who receive and donate this kind of care are defined.

Форум права